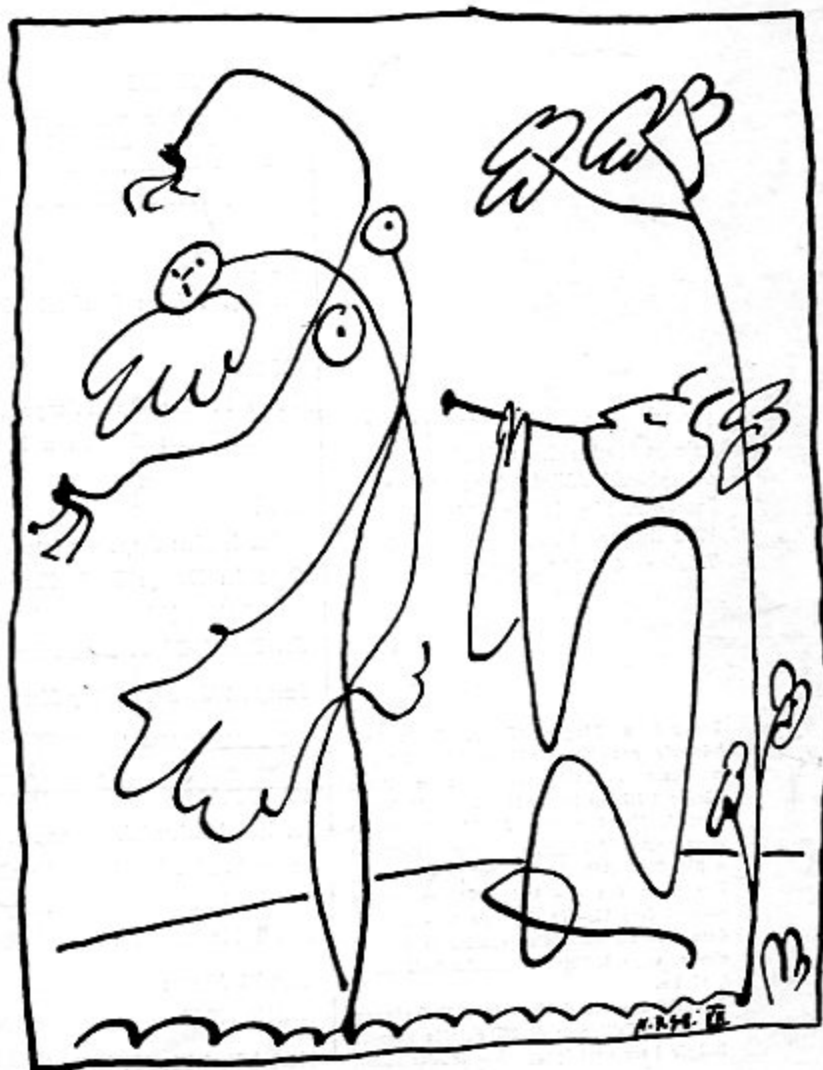

muzsika

1976. szeptember

XIX. évf. 9. szám

choff a legutolsó stádium (RFM III.) gyakorlatának megfelelően adta közre a sorozat új köteteinek szövegrészeit is. Az egységesítő eljárások a kottapéldákat is érintették (főleg az adatok elhelyezésének tekintetében), így az RFM IV—V. kötete nem használhatta fel az eredeti kiadványok kottakép-hasonmását. A sok apró helyesbítés mellett a kolinda-kötet dallamrészében néhány fontos javítás is helyet kapott. A harmincas évek elején ugyanis Bartók revideálta kolinda-lejegyzéseit a fonográfhangok alapján, a 1010. számú, hat dallamot tartalmazó hengert azonban csak a könyv megjelenése után találta meg. Haladéktalanul elkészítette a lejegyzéseket erről is, és hozzáfűzte saját, ma a New York-i Bartók Archivumban található kolinda-kötetéhez. Az RFM IV. kötetében ezek az új változatok szerepelnek: az egyik dallamlejegyzés (83a), amely csak részleteiben, variánsként foglal helyet a dallamtárban, fakszimilében a közreadó előszavába került.

Kevésbé jelentősek azok a módosítások, amelyeket a máramarosi kötet három dallamának (53c, 107, 125) lejegyzésében végzett Bartók, amikor 1934-ben a *Népzenénk és a szomszéd népek népzeneje* című tanulmányának példatárában idézte őket. B. Suchoff előszava fakszimilében mutatja be a három dallam korábbi (1923) és későbbi (1934) lejegyzését: az árnyalatnyi különbségek itt jól megfigyelhetők. Éppen ezért talán főlegesen került át néhány módosítás a dallamrészbe. A „tempo giusto” jelzést például Bartók csak később alkalmazta, így kéri a Máramaros anyagból.

A kötetek függelékében B. Suchoff D. Dille párhuzamos kiadványainak számára hasznosítható adatait rögzíti, és közli a kötetek anyagára vonatkozó, gépi eljárással kidolgozott dallamkereső táblázatát. A Máramaros-kötet függelékében ezen kívül helyet kapott Kodály Zoltán 1923-ból való recenziója, előszóként pedig két kiváló román etnomuzikológus, S. V. Drăgoi és T. Alexandru tanulmánya a román folklórkutatás rövid történetével, Bartók megállapításainak helyesbítésével, kiegészítésével. T. Alexandru készítette a kötethez mellékelt Erdély-térképet is, mindazoknak a falvaknak feltüntetésével, ahonnan Bartók román népzénet gyűjtött.

A népdalszövegeket E. C. Teodorescu, az RFM III. kötetének fordítója ültette át angolra. Bartók bevezetések fordításán A. Loft (kolindák, I. rész).

E. H. Sanders (kolindák, II. rész) és A. Kriegsman (Máramaros-kötet) osztozott. Munkájuk színvonalas, jól tükrözi Bartók lényegretörő, egyszerű tudományos stílusát. (Egy tévesen értelmezett mondatot azonban szövegeszünk. Az V. kötet 11. lapjának utolsó mondata helyesen: This was doubtlessly taken over by [és nem from] the Rumanian stock that had settled in Maramures. Bartók eredeti magyar megfogalmazása ugyanis így hangzik: Kétségkívül ezektől vették át a Máramarosba betelepülő románok. A félreértésben a német fordítás kétértelmű „von” szava a ludas.)

A hágai Nijhoff-kiadó ezúttal is mintaszerű munkát végzett: a kötés, a papír pontosan egyezik az előző kötetekével, a külalak minden szempontból esztétikus, világos — méltó Bartók nagyszabású művéhez.

Lampert Vera

Maróthy János:

A népballada története

Vargyas Lajos: *A magyar népballada és Európa*
Zeneműkiadó, 1976.

Vargyas Lajos monumentális kétkötetes műve nemcsak a muzsikások, folkloristák, történészek vagy szociológusok számára esemény. A népdal iránti figyelem új hulláma ezt az alapművet bizonyára széles körű társadalmi érdeklődés központjába helyezi majd.

A szerző szinte mentegetőzik, hogy *Kutatások a népballada középkori történetében* gyűjtőcímmel összefoglalt hatvanas évekbeli magyar, angol és más nyelvű publikációi után „újra balladáról szóló könyvvel” lép elő. Holott ez a könyv akkor is indokolt lenne, ha semmi mást nem adna, mint korábbi kutatásai teljes magyar nyelvű összefoglalását. Azok ugyanis magyarul csupán különböző szakfolyóiratokban elszórtan és nem is egészükben jelentek meg. Aki összefoglalóan akarta őket tanulmányozni, már eddig is kénytelen volt angol nyelvű könyvéhez fordulni (*Researches Into the Medieval History of Folk Ballad*, Budapest, Akadémiai

DR. VARGYAS LAJOS

Kiadó, 1967). Pedig Vargyas Lajos ballada-kutatásai nemzetközi mértékkel mérve is rendkívüli szellemi teljesítményt képviselnek (ezt mutatja erős nemzetközi visszhangjuk is). Először is: páratlan anyagismeretre épülnek, olyan nyelvtudás birtokában, amely egyaránt szavatolja a szerző kompetenciáját az európai ballada keleti és nyugati, északi és déli területein. A két kötet mintegy ezer oldala a túlméretezés gyanúját ébresztheti föl, holott a szerző rendkívül szűkszavú, tömör, jegyzetszerű rövidítésekkel és utalásokkal sorolja föl a tények tömegét, amelyeknek töredékeiből is mások talán terjedelmes tanulmányokat írnának. Másik rendkívüli tulajdonsága: kiterjedt anyagismerete nem lapos pozitívizmussal párosul (pedig ilyen mennyiségű anyagban sokan elvesznének), hanem nagy gondolati erővel, az átfogó összefüggések iránti szenvedéllyel. Tegyük ehhez még hozzá két, folkloristánál ritka tulajdonságot: a népi szövegek filológiai-tipológiai-esztétikai kutatásában és értékelésében éppoly otthonos, mint a zenei elemzésben és a történeti (akár művelődés- és gazdaságtörténeti!) kérdésekben éppúgy, mint a szinkronikus-terepkutatásos módszerű néprajzban. Legfőbb eredménye éppen az, hogy egy folklorisztikus

problémának (a népballada mibenlétének) történeti interpretációját adja, de úgy, hogy közben a folklorisztika teljes arzenálját felvonultatja!

Mindez elégséges ok lett volna akár arra is, hogy a *Researches...*-t változatlan formában tegyük hozzáférhetővé a magyar olvasó számára. De a szerző a magyar kiadást jelentősen kibővítette, beleépítette a maga és mások legújabb kutatásainak eredményeit, reflektált a korábbi munkái kapcsán kibontakozott hazai és nemzetközi vitákra; végül, de nem utolsó sorban, a magyar kiadás különleges értékét adja az a vas-kos példatár, amely a teljes 2. kötetet, tehát a kiadvány csaknem háromnegyed részét megtölti. A „második népzene-újjászületés” amatőrjei, a népballada iránt érdeklődő olvasók, a pedagógusok nyilván ezt a 2. kötetet fogják a leggyakrabban forgatni. Mégis: a két kötet nem választható el a „tanulmány + anyagközlés” szokásos sémájával. Egyrészt az 1. kötet fejtegetései szorosan a 2. kötet anyagára épülnek, másrészt a 2. kötet sem pusztán antológia, hanem sokkal inkább ballada-monográfiák sorozata, forrásközlésekkel, variánsokkal, magyar és nemzetközi összehasonlításokkal, úgyhogy „kutatói” szempontból sem kevésbé fontos, mint az 1. kötet. Ráadásul a 2. kötet tartalmazza a különleges értékű tipológiai mutatókat, amelyeknek néhány lapra terjedő anyaga nagyon szerény benyomást kelt ugyan, a benne fekvő munka és a benne foglalt tanulság mégis fölér egy újabb kötettel.

Vargyas Lajos főbb következtetései már ismertek. Ezek közül való a népballada klasszikus formájának elhatárolása más műfajoktól (hősenek, ponyva stb.), esztétikai tipizálása a személyes sors + közösségi általánosítás kettősségével; datálása a XIV–XVI. század időszakára műfaj-történeti és folklorisztikus érvekkel, társadalom- és gazdaságtörténeti indokolással (az áru-pénzviszonyok behatolása a feudális-paraszti gazdaságba, az elkülönült termelő új személyes öntudatával és sajátos konfliktusaival); a „lesüllyedés” elterjedt elméleteivel szemben a parasztság kollektív alkotóképességének nemcsak elvi deklarációja, hanem konkrét működési mechanizmusának földerítése.

A szerző nagy figyelmet szentel a népballada általános vonásai mellett a különböző európai népek specifikumainak is. Egyik tételével, amely a francia népballadának központi helyet juttat és

még a magyar népballada kialakulásában is nagy szerepet tulajdonít a nálunk élt *vallon telepeseknek*, annak idején sokat vitakoztam. Ellenkezésem forrása az olyan összehasonlító módszer elleni tiltakozás volt, amely a népművészet jelenségeiben csak az „etnikait” látja, nem pedig a társadalmi-tipológiai, és ezért olyasmit is csak átadás-sal-átvétellel tud magyarázni, ami a kiváltó okok hasonlósága folytán különböző helyeken egymástól függetlenül is létrejöhetett. Most Vargyas Lajos új könyve meggyőzött róla, hogy vitámban egyoldalú voltam. Egyrészt: ő éppen elég figyelmet szentel a társadalmi-tipológiáinak is, másrészt a francia népballadatermés megkülönböztetett szerepét pontosan társadalmi-tipológiai okok magyarázzák. Lukács György hívta föl a figyelmet arra, hogy ha volt társadalmilag tipikus európai ország a középkortól a Nagy Francia Forradalomig, amely „normális” fejlődéssel valósította meg a középkori városi fejlődést, majd az abszolút monarchiát, majd produkálta a felvilágosodáson át a polgári forradalom legtisztább esetét, akkor az éppen Franciaország volt. A vallon telepek szerepe is elfogadhatóbb, ha a kor áru-piaci viszonyait tekintjük, amelyek a kulturális cserét és érintkezést horizontálisan is, vertikálisan is erőteljesen növelték. Vargyas Lajos egyébként szép fejtegetésben mutatja be a parasztok közti kulturális csere sajátos formáit és lehetőségeit.

Hiányérzet? Mindig van, mert a valóságot mindannyian a magunk szubjektív nézőpontjából közelítjük meg. Így ahhoz a gazdag fejtegetéshez képest, amelyben a szerző a népballada társadalomtörténeti gyökereit megmutatja, számomra túl soványnak tűnik a „gazdagodás” vagy a „műveltség” terminusa. Összetettebb, tartalmibb dolgok voltak itt; többek közt az, hogy az árutermelés nemcsak jólétet, hanem az elkülönült termelői lét új ellentmondásait, vagy éppen a jólét mellett növekvő nyomort is magával hozta. Másrészt, bármily jól körülhatárolt is a népballada Vargyas Lajos által klasszikusnak tekintett formája, voltak más ösvények is, amelyek „nem szabályos” úton kapcsolhatták össze az ősi, még mítikus-közösségit a klasszikus népballadán túli „betyár-outlaw”, proletár, vagy akár proletár közösségekkel, amelyek a kistermelői bensőséggel szemben éppen a be-nem-törően heroikus új fogalmazásait adhatták. (Nem valami ha-

sonlót keresett-e Bartók is például, a Cantata Profana hőseinek „pogány” erejében?) Végül: a szerző jogos szenvedélye, hogy a „lesüllyedési” elméletekkel szemben a népi alkotó képesség tényét bizonyítsa, nem vezet-e bizonyos egyoldalúságokhoz a népi-hivatásos, folklorisztikus-íráros ellentétpárok dialektikájának kimutatásában, éppen olyan kor vonatkozásában, amely a kettő mind növekvő kölcsönhatását hozta — és ezzel pontosan Vargyas Lajos néhány fontos téziséhez adhatna teljesebb magyarázatot?

Mindez inkább hangos gondolkodás. A lényeg: köszönet a szerzőnek a rendkívüli szellemi teljesítményért, és köszönet a kiadónak a bátor vállalkozásért, a gondos és szép kiállításért.

Új könyv a régi zenéről

Claude V. Palisca: *Barokk zene* — Fordította Hézser Zoltán
Zeneműkiadó, 1976.

Lehet, hogy csak a címmel van baj, hiszen azt a teljességet ígéri, amelyet a terjedelem folytán már eleve nem képes megvalósítani. Szerényebb fogalmazás jobb lett volna: fejezetek a barokk zene történetéből, vagy valami ilyesféle... Jelen formájában ez a könyv koncepcionálisan elhibázott írás, annak ellenére, hogy szerzője bizonyos területeken kivételesen felkészült, valóban jelentős komoly zene-történész. Utóbbi tény arra kényszerít, hogy megpróbálkozzunk a tévedés okainak megvilágításával.

Való igaz, hogy a XVII. századi muzsikáról szóló kisebb-nagyobb monográfiák többségét úgy írták meg, hogy azokban a szerző mintegy megcélozta a barokk fejlődés legmagasabb csúcsait (Bach, Händel, Vivaldi, Scarlatti, Couperin stb. művészetét) és az egész évszázadot valamiféle keserves hegymászó-munkának tekintve azt a látszatot keltette, mintha Monteverdi, Schütz és követőik voltaképpen csupán előkészítették és megalapozták volna e csúcsok elérését-megvalósulását.

A helytelen eljárás ellenhatása szintúgy helytelen. Míg a fejlődéspártiak zene-története úgy festett, hogy az olvasó előtt kisebb-nagyobb mesterek sora